

USMERNENIE PRE UČITEĽOV

Ako rozpoznať dezinformácie a ako proti nim bojovať

POSLEDNÁ AKTUALIZÁCIA: 28. 1. 2021

Pre ľudí, ktorí vyrastali v 20. storočí, bol jedným z najprevratnejších spoločenských, kultúrnych i politických míľnikov nástup digitálnej éry. Pre dnes dospievajúcu generáciu budú rovnako podnetné a náročné výzvy a príležitosti, ktoré prinesie ďalšia kapitola tohto príbehu. Ťažko povedať, čo nás všetkých čaká, no mladých môžeme už teraz vyzbrojiť, aby sa s týmito výzvami vedeli vysporiadať.

Jedným z veľkých rozdielov medzi svetom, ktorý zdedia dnešní školáci, a tým, ktorý poznali ich rodičia, je dostupnosť informácií. Pre demokratické spoločnosti je táto otvorenosť veľkým darom. Vidíme však aj to, že v nesprávnych rukách ju môže ohroziť neúmyselné, ale dokonca aj cielené a premyslené šírenie dezinformácií. Jednou z hlavných výziev výchovy a vzdelávania dnešnej mládeže je naučiť ju, ako sa zorientovať v príležitostiach a nástrahách informačného sveta, ktorý sa neustále mení.

Tieto materiály majú stredoškolským učiteľom pomôcť začať so žiakmi diskusie o význame a rozsahu hrozby „škodlivých“ informácií. Patria sem aspekty ako verejné zdravie, demokracia či kultúrne a právne normy, o ktoré sa opiera naša spoločnosť. Pri hlbších úvahách o tom, ako rozlíšiť pravdu od nepravdy, sa nevyhnutne vynoria otázky, na ktoré neexistuje jednoznačná odpoveď. V mládeži však treba pestovať práve schopnosť spracovať nejednoznačné informácie a dospieť k záverom pomocou kritického myslenia.

Tieto vyučovacie materiály teda nič nepredpisujú ani nehlásajú žiadne axiómy. Majú slúžiť na rozprúdenie diskusie. Vďaka debate a výmene názorov budú žiaci môcť experimentovať s rozuzľovaním pestrého informačného kľbka – samostatne, ale aj v rámci rozhovorov so spolužiakmi. Sú to kľúčové schopnosti občanov, ktorí sa správajú zodpovedne na internete, ale aj v spoločnosti ako takej. Žiaci sa tu stretnú s postavami ako Machiavelli, Pápež Urban II či novodobí konšpirační teoretici pod značkou QAnon. Prípadové štúdie čerpajú z dejín i zo súčasného diania, takže pomôžu žiakom identifikovať dezinformácie vo svojom okolí a uvedomiť si, že tento jav má historické precedensy a obdoby. Dúfame, že tak tínedžeri získajú intelektuálnu a osobnostnú výbavu na to, aby dokázali dezinformáciám čeliť v dospelosti.

Kľúčoví sú v tejto konverzácii pedagógovia. O zdroje k problematike dezinformácií nás žiadali mnohí zo vzdelávacej obce a dúfame, že náš výstup bude prospešný aj pre všeobecnú debatu o tom, ako túto problematiku vyučovať. Táto metodika vychádza z našich vlastných skúseností so skúmaním dezinformácií a nesprávnych informácií a reakciou na ne na úrovni Európskej únie. Rovnako ako žiaci, ktorým sú tieto materiály určené, sa aj my snažíme neustále učiť a prehodnocovať svoj prístup. Vďaka vám sa budeme môcť navzájom posilniť.

Ozvíte sa nám:
COMM-DISINFORMATION-TEAM@ec.europa.eu

Účelom materiálov je predstaviť mladým ľuďom fenomén zvaný dezinformácie – pomôcť im pochopiť riziká, ktoré dezinformácie predstavujú, vysvetliť žiakom, ako môžu zistiť viac a sami sa pred dezinformáciami chrániť, a poskytnúť im príležitosť podrobnejšie preskúmať konkrétne príklady. Materiály sú verejné a môžu ich použiť všetky vzdelávacie zariadenia. Hoci sa dajú upraviť a prispôbiť akejkoľvek vekovej skupine, hlavnou cieľovou skupinou sú tínedžeri vo veku 15 až 18 rokov.

Ako ich používať

Materiály by mali pokryť **1 alebo 2 vyučovacie hodiny** v priemernej **stredoškolskej** triede.

Prezentácia v PowerPointe obsahuje odkazy na niekoľko videí na YouTube. Na objasnenie hlavných bodov by na jednu vyučovaciu hodinu malo stačiť 1 alebo 2 videá. Ak budete mať čas, môžete použiť ďalšie, alebo si materiál rozdelíte na viaceré hodiny. Učitelia sa môžu sami rozhodnúť, ktoré videá by sa najlepšie hodili konkrétnej triede a podnietili najzaujímavejšie diskusie.

Medzi odporúčané aktivity patria:

Aktivita	Minimálne trvanie	Navrhované materiály
Pochopenie dezinformácií (slajdy 5 – 24)	45 minút	prezentácia v PowerPointe, prepisy videí, interaktívna diskusia
Práca v skupinách (max. 5 – 6 žiakov v skupine) (slajd 25)	15 – 25 minút	prípadové štúdie (a prezentácia v PowerPointe ako referencia)
Skupinové prezentácie a diskusia (slajd 25)	25 minút na každú skupinu	prípadové štúdie
Zhrnutie a odporúčania pre ďalšie štúdium (slajdy 26 – 34)	5 minút	zoznam zdrojov na čítanie

Keď budete mať viac času, môžete rozšíriť časť Pochopenie dezinformácií (napr. tak, že budete venovať viac času skúmaniu externých zdrojov a diskusií o rôznych príkladoch so žiakmi) alebo venovať viac času práci v skupinách.

- **Dezinformácie a riziká, ktoré predstavujú pre spoločnosť (slajdy 6 – 10):**

Upozornenie Tieto príklady sú pripravené ako materiály, ktoré môžete ihneď použiť. Môžete nájsť iné prípadové štúdie, ktoré sú pre vašich žiakov vhodnejšie, alebo ich požiadať, aby v rámci skupinovej úlohy sami našli iné prípadové štúdie. Cieľom je prezentovať tieto príklady čo najinteraktívnejšie.

- **Falošný výskum a odporcovia očkovania** (spoločnosť vyžaduje, aby pracovníci akademických inštitúcií dodržiavali vysoké akademické normy, takže je dôležité pochopiť, prečo sú potrebné).
- **Mýtus o koronavíruse a 5G** (nedávny príklad toho, ako dokážu zlomyseľní aktéri ťažiť z krízovej situácie a spôsobiť škody v reálnom živote). Podľa mnohých konšpiračných teórií,

ktoré kolujú po internete i mimo neho, spôsobili pandémiu koronavírusu mobilné siete 5G. To nie je pravda. Siete 5G sú založené na rádiových frekvenciách a tá nevytvára vírusy.

- **Pandémia koronavírusu** vyvolala vlnu nesprávnych informácií, dezinformácií a konšpiračných teórií, ktoré zas spôsobili „dezinformačnú pandémiu“ tým, že využívali paniku ľudí a zúfalé hľadanie odpovedí o prevencii, liečbe atď. Tieto nepravdy sa často šíria neúmyselne, no v mnohých ďalších prípadoch ich šíria ľudia, ktorí zverejňujú „návnady na klikanie“ (titulky a príbehy dôkladne vytvorené tak, aby pritiahli pozornosť) s cieľom získať čo najviac kliknutí.
- **Citová manipulácia** používaním hercov ako prehnané „obete“ situácie s cieľom vyvolať silné emócie namiesto objektívneho názoru, ktorý by si divák vytvoril pri sledovaní oficiálnych spravodajských zdrojov.
- **Dva modely toho, ako fungujú dezinformácie (slajdy 11 – 15):**
 - **Motivovanie ľudí k tomu, aby podporili myšlienku/hnutie** – falošná štúdia umocnila strach z očkovania, čo spôsobuje nárast výskytu osýpok. Spomeňte, že častým motívom je aj politický prospech – napríklad očierňujúca kampaň pred voľbami alebo zasahovanie vlády jedného štátu do volieb iného štátu vo vlastnom geopolitickom záujme.
 - **Preháňanie rozdielov s cieľom oslabiť súdržnosť/solidaritu skupiny** – je ťažké poraziť silné a zjednotené spoločenstvo; dezinformácie sa používajú na rozdeľovanie ľudí, preháňanie vnútorných rozdielov a existujúcich konfliktov či polemík.
- **Ako fungujú dezinformácie (slajdy 16 – 19)**
 - úloha sociálnych médií
 - technológia pomáha ľahko manipulovať s informáciami a vytvárať nové formy obsahu, ktorým je veľmi ľahké uveriť
- **Ako reagovať na dezinformácie (slajdy 20 – 24):**

V rámci kritického myslenia si musí každý:

 - overiť **obsah** – sú fakty a údaje presné? Je článok zaujatý? Je to objektívna správa alebo niečí názor?
 - overiť **kanál** – poznáte ho? Vyzerá URL zvlášťne? Pozrieť si stránku „O nás“ – kto za ňou stojí? Kto ju financuje? Čo hovoria iné dôveryhodné mediálne zdroje?
 - overiť **autora** – existuje táto osoba? Ak nie je jasné, kto je autor, bude aj zvyšok pravdepodobne falošný. Uznávaný novinár má svoju činnosť vždy uvedenú.
 - overiť **zdroje** – podkladá autor svoje tvrdenia zdrojmi? Sú zdroje spoľahlivé (napríklad renomované a uznávané médiá, známi odborníci v danej oblasti)? Sú citovaní odborníci skutoční špecialisti? Ak sa v príbehu uvádzajú nejednoznačné zdroje alebo sa v ňom neuvádzajú žiadne zdroje („hovorí sa“), môžu byť tvrdenia v článku falošné.

- skontrolovať **fotky** – obrázky majú veľkú moc a dajú sa ľahko zmanipulovať. Spätne vyhľadávanie obrázkov môže ukázať, či sa daný obrázok použil predtým v inom kontexte.
- **premýšľať, čo zverejniť!** Daný príbeh by mohol napríklad skresľovať skutočnosť, recyklovať staré udalosti v inom kontexte alebo by to mohla byť satira. Titulok by mohol byť vytvorený tak, aby vyvolával silné emócie.
- **zohľadniť vlastné predsudky** – niekedy je príbeh príliš dobrý alebo príliš zábavný na to, aby mohol byť pravdivý. Zhlboka sa nadýchnite, porovnajte ho so spoľahlivými zdrojmi a zachovajte si chladnú hlavu. Ak si prečítate niečo, čo vo vás vzbudí hnev, strach alebo smútok, skúste sa najprv upokojiť, než to budete zdieľať.

- **Práca v skupinách, diskusia o typických príkladoch nepravdivých informácií (slajd 25):**

Rozdeľte triedu na skupiny po najviac 5 – 6 žiakov. Dajte každej skupine prípadovú štúdiu. Dajte žiakom asi 15 minút na to, aby si prípadovú štúdiu prečítali a prešli si otázky, potom ďalších 20 – 25 minút na prezentáciu každej skupiny a diskusiu v celej triede.

- Európou sa rýchlo šíri nebezpečná nová konšpiračná teória, ktorá viedla k vzniku kultového hnutia
- úryvok z Machiavelliho knihy o „rozdeľovaní a panovaní“
- neetická a zavádzajúca reklama o „neuveriteľne účinnom“ lieku X
- prejav pápeža Urbana II. na Clermontskom koncile (1095) v súvislosti s križiackymi výpravami
- rozprávka o pastierovi a vlkovi

Upozornenie Tieto príklady sú opäť skôr klasické príbehy a sú pripravené ako materiály, ktoré môžete ihneď použiť. Môžete nájsť iné prípadové štúdiá, ktoré sú pre vašich žiakov vhodnejšie, alebo ich požiadať, aby v rámci skupinovej úlohy sami našli prípadové štúdiá. Veci ako konšpiračné teórie (svetu vládne George Soros/Bill Gates, vlády šíria COVID-19, mimozemšťania v oblasti Area 51 atď.), falošné zdravotnícke informácie, falošné fakty o skupinách menších...

Na inšpiráciu:

- databáza Poynterovho inštitútu o COVID-19 <https://www.poynter.org/ifcn-covid-19-misinformation/>
- prípady EUvsDisinfo: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>
- Lead Stories – „Len preto, že je to populárne, to ešte nemusí byť pravda“: webové sídlo, ktoré overuje fakty populárnych príbehov: <https://leadstories.com/>

- **Zhrnutie, tipy, ako sa dozvedieť viac, a vnútroštátne zdroje (slajdy 26 – 34)**

Dostupný obsah materiálov

- **Úvodná prezentácia** (vo formáte PPT)
 - a) Vložené videá z YouTube sú po anglicky/rusky, no k dispozícii sú preložené prepisy.
 - b) Vysvetlivky a opisy sa nachádzajú v časti *Poznámky* pod každým slajdom.
- **Päť prípadových štúdií na prácu v skupinách** s úlohami (*môžete ich upraviť alebo použiť iné*)
- **Tipy**, (interaktívne hry, sprievodcovia a zdroje) ako zistiť viac

Alternatívne príbehy na zváženie:

- **Podnecovanie nepriateľstva voči vojskám NATO falošnými správami**
<https://vilniusinstitute.lt/en/lisas-case-repeated-german-soldiers-accused-of-rape/>
Emocionálne ladené príbehy zvyčajne spôsobujú škody rýchlejšie, než je možné ich dostať pod kontrolu. Tieto falošné príbehy sú zvyčajne dosť uveriteľné.
- **Ruská televízna stanica sa snaží z pandémie obviníť USA**
<https://www.themoscowtimes.com/2020/02/06/russian-tv-runs-conspiracy-theory-blaming-trump-for-coronavirus-a69189>
<https://www.youtube.com/watch?v=JQRmacSHXoo>
Ruská štátna televízia odvysielala konšpiračnú teóriu, ktorá obviňuje z koronavírusu vládu USA a americké spoločnosti bažiacie po zisku

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA Č. 1

RASTÚCI VPLYV „Q“

Súvislosti

Čo majú spoločné bývalý prezident USA Barack Obama, bývalá ministerka zahraničných vecí a kandidátka na prezidentku Hillary Clintonová, francúzsky prezident Emmanuel Macron, speváčka Lady Gaga, pizzéria Comet Ping Pong vo Washingtone, zakladateľ spoločnosti Microsoft Bill Gates a herec Tom Hanks? Podľa zástancov konšpiračnej teórie QAnon sú všetci členmi satanistickej skupiny obchodujúcej s deťmi, do ktorej patria celebrity aj vplyvní politici a podnikatelia. Amerického exprezidenta Donalda Trumpa vraj najali vojenský generáli na to, aby odkryl túto sieť nazývanú aj temný štát, hlboký štát alebo štát v štáte (angl. „deep state“) a ukončil jej kontrolu nad vládou a médiami. Túto teóriu šíri anonymná internetová postava používajúca prezývku „Q“, ktorá tvrdí, že je vysokopostaveným funkcionárom vlády USA s najvyššou bezpečnostnou previerkou, vďaka ktorej má prístup k utajovaným skutočnostiam.

Teória QAnon sa prvýkrát objavila na okrajových internetových fórach ako 4chan a 8chan už v roku 2017. Odvtedy však získala značnú obľubu aj medzi používateľmi Facebooku, Twitteru, YouTube a iných bežných platforiem. Kľúčovou charakteristikou teórie QAnon, ktorá umožnila jej rýchle šírenie, je participatívna povaha: „Q“ na diskusných fórach pravidelne zverejňuje „stopy“ (známe aj ako „Q Drops“), v ktorých nabáda svojich prívržencov k tomu, aby si urobili vlastný prieskum, vyriešili záhadu a dozvedeli sa pravdu stojacu za rôznymi teóriami. Od konca roku 2019 sa teória QAnon dostala do európskych webových sídel, internetových stránok, skupín a účtov. Postupne prenikla do miestnych hnutí a prispôbila sa miestnej rétorike a kontextom, najmä v Nemecku, vo Francúzsku, v Taliansku a v Spojenom kráľovstve. Aj existujúce skupiny, ako napríklad *Žlté vesty* vo Francúzsku alebo extrémistické pravicové hnutia v Nemecku, použili [v niektorých prípadoch](#) časti tejto konšpiračnej teórie. Silný „temný štát“, ktorý je základom príbehov Q, údajne nepozná hranice, pričom politikov a vplyvné osobnosti, ako napríklad Emmanuela Macrona, opisujú miestni vyznávači teórie aj ako „[bábky temného štátu](#)“ alebo nemeckú vládu obviňujú z toho, že prevádzkuje [tajnú pedofilnú sieť](#).

Nie je prekvapením, že pandémia COVID-19 veci ešte zhoršila, keďže ľudia sú doma a trávajú oveľa viac času na internete, často nespokojní s obmedzeniami svojej vlády a s opatreniami na zabránenie šíreniu tohto ochorenia (nosením rúšok, obmedzením fyzického kontaktu, zákazmi vychádzania a obmedzením cestovania). V tomto kontexte sa v rámci QAnon objavili rôzne vyjadrenia – od teórií, že koronavírus je biologická zbraň, ktorú vypustil „temný štát“, až po teóriu, že Bill Gates údajne túto pandémiu naplánoval s cieľom nariadiť hromadné očkovanie a riadiť svetovú populáciu.

Nepovinné:

Pozrite si [toto video](#) a urobte si vlastný rýchly internetový prieskum o QAnon

Otázky na diskusiu:

- Viete identifikovať tému, ktorá je spoločným základom príspevkov teórie QAnon šíriacich sa v USA a v Európe?
- Čím je hnutie QAnon pre jeho prívržencov „pútavé“? Čím sa líši od iných konšpiračných teórií?
- Spomeniete si na iné hnutia v dejinách, kritické udalosti, ktoré spustili podobné vlny konšpiračných teórií a dezinformácií na viacerých kontinentoch? Čo majú všetky spoločné?
- Na základe toho, o čom sme už hovorili v súvislosti s cieľmi dezinformátorov, ako môžu podľa vás zahraničné sily použiť QAnon na poškodenie Európy a dosiahnutie toho, aby vyzerala slabšie?

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA Č. 2

DIVIDE ET IMPERA („ROZDEĽUJ A PANUJ“)

Príbeh

[..] Kapitán by sa mal okrem iných činností všemožne snažiť **rozdeliť sily nepriateľa** – či už tým, že ho prinúti podozrievať svojich mužov, ktorým veril, alebo tým, že mu dá dôvod rozdeliť svoje jednotky, čo ho oslabí.

Prvou metódou je pozorovať a pri útoku ušetriť statky a hodnoty niektorých jeho prívržencov, ktoré sa vo vojne cenia, ako majetok, deti alebo iné základné potreby a prostriedky. Tak ako Hannibal, ktorý spálil všetky polia okolo Ríma a uchránil len polia Fabia Maxima. Tak ako Coriolanus, keď prišiel s armádou do Ríma, zachoval majetok šľachty, ale spálil a vyplienil majetok plebsu. [..]

Pokiaľ ide o delenie nepriateľských jednotiek, niet istejšej cesty než napadnúť jednu krajinu časťou vašich síl – takto ju bude musieť ísť nepriateľ brániť, a (daná krajina) opustí vojnu. [..] Titus Didius, ktorý mal oproti nepriateľovi malú armádu, očakával légii z Ríma, ktorú chcel ale nepriateľ na ceste zadržať.

Aby tomu Titus zabránil, po celej armáde rozhlásil, že plánuje na ďalší deň zaútočiť. Potom sa postaral o to, aby niektorí z jeho väzňov dostali šancu utiecť. Tí doma prezradili konzulov príkaz ísť na ďalší deň do boja. Nepriateľ sa teda vzdal svojich plánov zastaviť spomínanú légii zo strachu, že by oslabil svoje sily. Takto sa Titus ochránil. Táto metóda neslúžila na rozdelenie nepriateľských síl, ale na zdvojnásobenie vlastných.

Niektorí s cieľom rozdeliť sily nepriateľa umožnili nepriateľovi vstúpiť do ich krajiny a obsadiť mnohé menšie mestá, aby rozmiestňovaním stráží v týchto mestách nepriateľ postupne slabol. Keď nepriateľa takto oslabili, zaútočili naňho a porazili ho.

Iní keď sa chceli dostať do jednej provincie, predstierali útok na inú provinciu tak presvedčivo, že hneď ako sa presunuli do druhej provincie, kde sa nikto ich vpádu neobával, premohli ju skôr, než mal nepriateľ čas prísť na pomoc. Keďže si nepriateľ nie je istý, či sa nevrátite na miesto, ktorého napadnutím ste sa najprv vyhrážali, je nútený toto miesto kvôli obrane druhého celkom neopustiť, takže často napokon neubráni ani jedno. [..]

Zdroj: Wikisource, Niccolò Machiavelli, Vojenské umenie, 6. kniha (1675), do angličtiny preložil Henry Neville (upravené).

Otázky na diskusiu:

1. Ako by mohli falošné informácie pomáhať v časoch vojny? Ako sa môže neistota protivníka stať výhodou?
2. Je etické klamať v čase vojny? Je etické klamať v čase mieru?
3. Prečo je vyššia šanca, že porazíte rozdelené sily?
4. Ako brexit oslabuje Európsku úniu ako organizáciu?
5. Viete vymenovať aspoň 3 také témy, ktoré krajiny EÚ, ktoré sú jej členmi už dlhšie, chápu inak než tie, ktoré do EÚ vstúpili relatívne nedávno? Myslíte si, že tieto rozdiely EÚ ako organizáciu oslabujú alebo posilňujú?

Citát

Migranti a utečenci nie sú pešiakmi na šachovnici ľudstva. Sú to deti, ženy a muži, ktorí opúšťajú alebo sú nútení z viacerých dôvodov opustiť svoje domovy, ktorí všetci legitímne túžia vedieť a mať, no predovšetkým byť viac.

Zdroj: Pápež František, posolstvo k 100. Svetovému dňu migrantov a utečencov

Úloha

Niektorí utečenci utekajú z domoviny do EÚ z iných než politických alebo bezpečnostných dôvodov. Sú to ekonomickí migranti, čo je úplne iné právne postavenie a EÚ tieto dve situácie rozlišuje.

Bohužiaľ niekedy nemáme „dokonalé riešenie“, ktoré by nám umožnilo tieto dve skupiny odlíšiť. Navyše dezinformácie možno použiť na to, aby sa takéto rozhodnutia prezentovali ako nevhodné a nehumánne.

Predstavte si dve rôzne situácie:

- a) sýrsky vojnový utečenec **nemôže** vstúpiť do vašej krajiny a je poslaný naspäť do Sýrie,
- b) pakistanského ekonomického migranta **prijme** niektorá krajina EÚ a zabezpečí mu bývanie a výhody na 2 roky.

Vysvetlite, ako by tieto situácie vyvolali napätie u obyvateľstva EÚ. Ktorí zahraniční oponenti EÚ by mohli mať prospech z takejto nestability?

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA Č. 3

PODVODNÉ LIEKY MÔŽU VÁŽNE POŠKODIŤ VAŠE ZDRAVIE

Príbeh

[..] Množstvo nových výrobkov zameraných na starších spotrebiteľov dokáže údajne zlepšiť pamäť a niektoré vraj vedia odvrátiť alebo zvrátiť demenciu a Alzheimerovu chorobu – hoci bežná veda ešte liek nenašla. Tieto tvrdenia začínajú priťahovať pozornosť regulačných orgánov a zákonodarcov.

„V pekle je osobitné miesto pre každého, kto klamlivo propaguje výživové doplnky a tvrdí, že dokážu vyliečiť Alzheimerovu chorobu alebo demenciu. Práve to však výrobcovia robia,“ uviedla vo svojom vyjadrení senátorka Claire McCaskillová (D-Mo.), popredná členka osobitného výboru Senátu Spojených štátov pre starnutie. V roku 2015 zaslala McCaskillová 15 maloobchodným predajcom listy so žiadosťou o informácie o ich politikách a postupoch týkajúcich sa predaja doplnkov po tom, ako sa dozvedela o doplnku nazvanom Brain Armor, ktorý bol propagovaný ako „ochrana“ pred Alzheimerovou chorobou, demenciou a porážkou.

V novembri 2015 ministerstvo spravodlivosti oznámilo celoštátnu kampaň proti vyše 100 výrobcom a predajcom doplnkov po celej krajine. Tieto spoločnosti boli obvinené zo zverejňovania nepodložených tvrdení týkajúcich sa všetkého možného, od liečby Alzheimerovej choroby po liečenie ľudí závislých od prípravkov na tlmenie bolesti.

Federálna obchodná komisia v roku 2016 udelila pokutu jednej kalifornskej spoločnosti, ktorá tvrdila, že jeden z jej doplnkov zmierňuje prejavy súvisiace s menopauzou vrátane návalov tepla a priberania. Pokutu udelila aj dvom predajcom doplnkov, ktorí tvrdili, že ich výrobky zabraňujú šediveniu alebo obnovujú prirodzenú farbu vlasov.

Federálni prokurátori v roku 2020 úspešne riešili prípad majiteľov spoločnosti zaoberajúcej sa doplnkami so sídlom v Dallase, ktorá predávala výrobok na chudnutie s názvom OxyElite Pro spájaný s ohniskom žltacký a ochorením pečene. Jednou z obetí bola Sonnette Marrasová (†48) z Havaja, matka siedmich detí, ktorá zomrela v roku 2013 po požití tohto doplnku.

Zdroj: AARP Bulletin, jún 2016. AARP (Americká asociácia dôchodcov) je nezisková apolitická organizácia, ktorá podporuje ľudí pri voľbe životného štýlu v staršom veku.

Otázky na diskusiu:

1. Prečo sú ľudia ochotní uveriť pochybným príslubom neetických výrobcov?
2. Aký je rozdiel medzi vedeckými lekárskymi údajmi a výpoveďami jednotlivcov, ktoré sa zvyčajne používajú na podvodnú propagáciu liekov?
3. Prečo sa falošné lieky zvyčajne zameriavajú na menej vzdelaných alebo starších spotrebiteľov? Ako môžeme pomôcť ľuďom z týchto kategórií, aby nenaleteli podvodným marketingovým technikám takýchto liekov?
4. Kto má finančný záujem na šírení takýchto podvodných informácií? Ako zarábajú na oklamaných spotrebiteľoch?
5. Aké protopatrenia (okrem súdnej žaloby) by boli najlepšie na zaistene, aby boli takéto podvody neúčinné?

Citát

Topiaci sa aj slamky chytá.

Zdroj: príslovie.

Úloha

Vytvorte zoznam farmaceutických výrobkov v dvoch kategóriách: voľnopredajné výživové doplnky (bez lekárskeho predpisu) a lieky na lekársky predpis.

Vysvetlite hlavné rozdiely medzi týmito výrobkami z týchto hľadísk:

- výsledok dôkladného procesu vývoja
- oficiálny dohľad nad výrobným procesom
- požiadavky na predajné miesta
- popredajné služby a ďalšie fázy.

Opíšte, ako EÚ (a orgány v členských štátoch) chránia spotrebiteľov pred manipuláciou súvisiacou so zdravotnými službami/výrobkami.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA Č. 4

PREJAV PÁPEŽA URBANA A KRIŽIACKE VÝPRAVY

Prejav Urbana II. na Clermontskom koncile, 1095

V roku 1094 alebo 1095 byzantský cisár Alexios poslal pápežovi Urbanovi II. žiadosť o pomoc západu v boji proti Turkom, ktorí mu už zobrali takmer celú Malú Áziu. Na Clermontskom koncile Urban prehovoril pred veľkým davom ľudí a vyzval všetkých, aby išli na pomoc obyvateľom Byzantskej ríše a oslobodili Palestínu spod nadvlády mohamedánov.

[..] Hoci ste vy, synovia Boží, oddanejšie než kedykoľvek predtým sľúbili zachovávať medzi sebou mier a dodržiavať práva cirkvi, čaká vás ešte dôležitá úloha. Povzbudení božskou nápravou musíte použiť silu svojej poctivosti na inú vec, ktorá sa týka vás, ako aj Boha.

Pretože vaši bratia na východe nutne potrebujú vašu pomoc a musíte sa poponáhľať, aby ste im pomohli tak, ako im to bolo často sľubované. Lebo ako väčšina z vás počula, Turci a Arabi ich napadli a dobyli západné územie Rímskej ríše [Byzantskej ríše] až po pobrežie Stredozemného mora a Dardanely, ktoré sa nazývajú ramenom svätého Juraja. Zabrali ďalšie a ďalšie zeme týchto kresťanov a porazili ich v siedmich bitkách. Mnohých zabili a zajali. Zničili kostoly a zdevastovali ríšu.

Ak im dovoľíte ešte chvíľu pokračovať bez trestu, budú čoraz viac napádať veriacich v Boha. Preto ja, v mene Pána, úpenlivo žiadam vás ako Kristových poslov, aby ste to všade rozhlásili a presvedčili všetkých ľudí každého postavenia, vojakov aj rytierov, chudobných aj bohatých, aby týmto Kresťanom rýchlo išli na pomoc a aby vyhnali túto odpornú rasu zo zemí našich priateľov. Hovorím to tým, ktorí tu sú, aj pre tých, ktorí tu nie sú. Okrem toho to prikazuje Kristus.

[..] Všetkým, čo zahynú takto, či už na súši alebo na mori, alebo v boji proti pohanom, budú ihneď odpustené všetky hriechy. Toto im udeľujem prostredníctvom moci Božej, ktorá mi bola zverená. Ach, aká by to bola hanba, keby takáto opovrhnutiahodná a podradená rasa, ktorá uctieva démonov, podmanila ľud, ktorý má dôveru všemocného Boha a je vychýrený menom Krista! Akými výčitkami nás Pán zahrnie, ak nepomôžete tým, ktorí spolu s nami vyznávajú kresťanskú vieru!

Nech tí, ktorí boli zvyknutí neprávom viesť svoju vojnu proti verným, sa teraz postavia neveriacim a víťazne ukončia túto vojnu, ktorá sa mala začať už dávno. Nech tí, ktorí boli dlho zlodejmi, sa teraz stanú rytiermi. Nech tí, ktorí bojovali proti bratom a príbuzným, teraz riadne bojujú proti barbarom. Nech tí, ktorí slúžili ako žoldnieri za malú plácu, teraz získajú večnú odmenu. Nech tí, ktorí sú unavení na tele aj na duši, teraz pracujú s dvojnásobnou čťou. Ajhľa! Na tejto strane budú trúchliví a chudobní, na tamtej bohatí. Na tejto strane budú nepriatelia Pána, na tamtej jeho priatelia. Nech tí, ktorí pôjdu, neodkladajú svoju cestu, ale prenajmú svoje zeme, a tak získajú peniaze na svoje trovy. A ihneď, ako sa skončí zima a príde jar, nech sa dychtivo vydajú na cestu, a Boh bude ich sprevádzať.

Zdroj: Thatcher, O. J., a McNeal, E. H., *A Source Book for Mediæval History. Selected documents illustrating the History of Europe in the Middle Age*, New York, 1905.

Otázky na diskusiu:

1. O akých „svätých“ dôvodoch križiackej výpravy hovorí pápež Urban II.?
2. Aké sú skutočné dôvody pápežovej žiadosti?
3. Prečo bol tento verejný prejav v tom čase taký silný a vplyvný?
4. Aká by bola reakcia „Turkov a Arabov“ vtedy a...dnes?
5. Aké možnosti overenia informácií boli k dispozícii v tom čase (1095) na území ovládanom katolíckou cirkvou?

Úloha

Napíšte odpoveď (prejav) odporcov cisára Alexia v Malej Ázii. Mala by byť určená všetkým potenciálnym účastníkom križiackych výprav.

PRÍADOVÁ ŠTÚDIA Č. 5

ZNEUŽÍVANIE DÔVERY ĽUDÍ NA ŠÍRENIE NEPRÁVD

Príbeh

ŽIL RAZ jeden mladý pastier, ktorý pásol ovce na úpätí hory neďaleko tmavého lesa. Celý deň bol sám a cítil sa dosť osamelo, tak vymyslel plán, ako získať trochu spoločnosti a nejaké to vzrušenie.

Pribehol do dediny kričiac „Vlk, vlk!“. Dedinčania mu vyšli naproti a niektorí z nich s ním zostali dosť dlho. Chlapca to natoľko potešilo, že o pár dní vyskúšal ten istý trik znova a dedinčania mu zas prišli na pomoc.

Krátko na to sa však z lesa skutočne vynoril vlk a začal obchádzať stádo. Chlapec samozrejme kričal „Vlk, vlk!“, čoraz hlasnejšie a hlasnejšie. No tentokrát si dedinčania, ktorí už boli dvakrát oklamaní, pomysleli, že chlapec ich znova klame a nikto mu neprišiel na pomoc. A tak si vlk na chlapcovom stáde dobre pochutil. Keď sa chlapec sťažoval, múdry dedinčan mu povedal: „Klamárovi veriť nikto nebude, aj keď hovorí pravdu.“

Otázky na diskusiu:

1. Prečo je vôbec možné ľudí oklamať? Aké sú hlavné dôvody? // Nedostatok alternatívnych informácií, nedostatok zdrojov, nedostatok kritického myslenia
2. Ako môže vzdelávanie ľudí pomôcť čeliť klamstvám?
3. Je klamanie dlhodobá stratégia? Ako sa zvyčajne končí?
4. Aké možné riešenia má pastier po tejto kríze? Ako si môže znova vybudovať dôveru (a dá sa to vôbec)?
5. Počuli ste v škole podobné príbehy o „falošnom poplachu“? Čím sa podobajú na falošné výhovorky (napr. „bol som chorý“, „nešiel mi autobus“ atď.)? Aké sú potenciálne dlhodobé dôsledky?

Citát

Niektorých ľudí možno vždy oklamať. Dakedy možno oklamať aj všetkých ľudí. Vždy všetkých sa však oklamať nedá.

Zdroj: neznámy, koniec XIX storočia

Úloha

Vymyslíte (alebo z pamäti opíšete) situáciu, keď známy vnútroštátny mediálny kanál použije rovnakú stratégiu a vyvolá „falošný poplach“. Vysvetlite, ako sa dôvera zneužíva na šírenie falošných informácií. Na svoju situáciu napasujte nejaký citát.